

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ВИХОВАННЯ ХХ
СТОЛІТТЯ**

У статті проаналізовано етапи становлення педагогічної корекції протягом ХХ століття, охарактеризовано розвиток і формування структури, змісту педагогічної корекції та відображено її залежність від соціально-економічних чинників розвитку суспільства.

Проблема педагогічної корекції має свою давню історію. Для кожного історичного етапу характерними є свої специфічні умови, однак мета науковців залишається спільною – вивчити й дослідити особливості дитини та допомогти їй в особистісному й соціальному зростанні.

Метою нашого дослідження є здійснення аналізу історичного розвитку, основних напрямків зарубіжної та вітчизняної корекційної педагогіки, етапів її становлення, провідних тенденцій у розробці проблем виявлення, попередження й подолання відхилень у розвитку й поведінці дітей та підлітків, етимології аномального розвитку дитини, її залежності від соціально-біологічних умов і психобіологічних причин та діяльності лікарів, педагогів, психологів, громадських діячів у розробці провідних проблем корекційної педагогіки.

Ми виділяємо три етапи розвитку педагогічної корекції ХХ століття.

Перший етап (1920-1930 рр.) – вихідний.

З упевненістю можна сказати, що педагогічна корекція раніше виявлялася передусім у діяльності вихователів дитячих будинків, шкіл-інтернатів різних типів. Тут соціальний захист дітей, наданий державою як об'єктивний фактор, переплітається із суб'єктивною діяльністю педагогічного та адміністративного персоналу, від якого залежить благополуччя вихованців, їх матеріальний стан та рівень успішності й вихованості.

Історія масового створення дитячих будинків, шкіл-комун, шкіл-інтернатів, оздоровчих закладів починається з часів громадянської війни, коли мільйони дітей і підлітків стали безпритульними, їх врятування стало одним із важливих завдань. Уже в ті роки поступово нагромаджувався досвід діяльності цих установ. Десятки закладів, які по-новому будували життя, ставали притулком для тисяч бездоглядних дітей, увійшли в історію тих років.

Однак не можна вважати, що ця нова справа була легкою й що народжувана командно-адміністративна система в освіті (1921 р.) вела продуману політику стосовно організації дитячих установ. У передвоєнні роки (кінець 30 – початок 40-х років ХХ ст.) кількість дитячих будинків дещо зменшилася, але вони поповнювалися дітьми, батьки яких були репресовані.

Вагомих результатів у вирішенні проблеми педагогічної корекції досяг лікар і педагог В.П. Кашенко. Він був засновником лікувально-педагогічного закладу для дефективних, нервових та важких дітей [1]. У своїй практичній діяльності він робив акцент на методичному аспекті навчально-виховного процесу. Кашенко В.П. умів швидко відшукати й охарактеризувати дефект у розвитку дитини й накреслити ту програму, вказати ті методи, які поступово мали застосовуватися до конкретної дитини. Метою його роботи було не лише лікування важкої у виховному значенні дитини, але й перевиховання її для того, щоб вона стала не лише біологічно нормальною, а й соціально корисною.

Значний внесок у розробку проблем педагогіки соціального середовища зробив С.Т. Шацький, а саме – його впливу на формування дитини. Учений також звертається до проблеми занять із дітьми за видами діяльності, що вимагає створення відповідних програм, однією з яких є програма охорони здоров'я. Центральна педагогічна ідея С.Т. Шацького, закладена ним в основу Першої дослідної станції, стосується сукупного педагогічного впливу на підростаючу дитину через різні навчально-педагогічні установи. Вона не втратила свого педагогічного значення і на сьогодні.

У перші десятиліття ХХ століття СРСР за рівнем теоретичного осмислення проблем допомоги дітям з особливими потребами за рівнем методичних підходів до їх утворення був близький до провідних країн Європи [2].

Новий час вимагав змін поглядів на природу та сутність аномального дитинства, на задачі й зміст діяльності спеціальних освітніх закладів, вимагався й новий підхід до теорії й практики вивчення відхилень у розвитку й поведінці дітей. Це успішно вдалося зробити психологу-експериментатору Л.С. Виготському, який зумів розібратись у теоретичному хаосі спеціальної педагогіки того часу, виділити найважливіше й найсуттєвіше в природі дефективності, визначити соціальну значущість допомоги аномальним дітям нашої країни. Л.С. Виготський зумів визначити провідні тенденції в попередженні та подоланні аномального дитинства, виявити, систематизувати та пов'язати їх із загальними закономірностями розвитку особистості та суспільства.

Щодо етапу, який нами розглядається, слід відзначити виникнення такої науки, як педологія (від грецького *paidos* – дитина, *logos* – вчення), представниками якої були П.П. Блонський та Л.С. Виготський [3]. Ця наука вивчала розвиток дитини з урахуванням психологічних, анатоми-фізіологічних, природних та соціальних чинників, а також достатньо глибоко вивчала кореляційні залежності між розладами здоров'я, інтелекту дитини та явищами спадковості, що має безпосереднє відношення до теми нашого дослідження. Але хвиля репресій, дискримінація багатьох учених були підставою для того, щоб педологію уже в середині 30-х років оголосили "лженаукою".

У 30-х роках були сформульовані теоретичні основи корекційної педагогіки, але її концептуальні положення не завжди повною мірою могли бути реалізовані.

Значний внесок у теорію й практику перевиховання дітей із відхиленнями в поведінці зробив А.С. Макаренко. Ті винаходи, які він зробив у процесі діяльності колонії, він оформив у певну педагогічну концепцію й на більш високому рівні реалізував у комуні ім. Ф. Дзержинського (1927-1935 рр.). Макаренко А.С. зробив вагомий внесок у розвиток соціальної роботи з різними категоріями дітей; він вважав, що дефективними є не діти, а методи, за допомогою яких вони виховуються [4].

Другий етап (1950-1970 рр.) – поступове відновлення та реформування процесу педагогічної корекції.

Соціально-політичні, економічні зміни цього періоду знайшли своє відображення у новій реформі освіти – зв'язку навчального закладу, сім'ї та громадськості. Виховні системи 30-50-х років ХХ століття вирізнялись акцентуванням

освітньої функції, приниженням ролі виховної, яка базувалася на вихованні свідомої дисципліни. Але такий підхід не задовольняв багатьох прогресивних педагогів, і вони створювали свої, альтернативні, загальноприйняті на той час, виховні системи. Уже починаючи з 50-х років нашого століття, в корекційній педагогіці, як і в багатьох інших галузях науки, були зроблені суттєві кроки щодо активізації спеціальних досліджень, розробки нових підходів у сучасній корекційно-педагогічній діяльності з дітьми та підлітками з недоліками в розвитку й відхиленнями в поведінці. Яскравим прикладом цього є система Ф.Ф. Брюховецького у школі м. Краснодар, яка була створена у 1943 р. Головною рисою цієї системи є спільна колективна діяльність педагогів, дітей, батьків [5].

У роки другої світової війни стався новий вибух безпритульності, виникла потреба в розширенні мережі дитячих будинків. У 1956 р. розпочато створення нового типу установ – шкіл-інтернатів, які спочатку проголошувалися "школами майбутнього", де до 1980 р. планувалося виховувати всіх дітей під впливом громадськості. Проте вже в 60-х роках така політика виявилася недоцільною – поступово школи-інтернати перетворилися на навчально-виховні заклади для дітей і підлітків, які не мають умов для сімейного виховання. Відбувалася відповідна спеціалізація їх за медико-психологічними та соціальними показниками, що, у свою чергу, потребувало спеціально розробленої системи педагогічної корекції.

Одним із педагогів-майстрів цього етапу був В.О. Сухомлинський, який довгі роки, очолюючи Павлиську середню школу, застосовував у своїй роботі принципи та методи педагогічної корекції. Керуючись принципами природовідповідності, єдності природного й соціального в людині, він поставив у центр педагогічної діяльності дитину, її прагнення, бажання, інтереси, нахили, здібності [6].

Прикладом втілення ідей педагогічної корекції у вказаний період стала Мамлютська школа-інтернат (Казахська РСР), заснована в 1965 році, яку очолював Г.М. Кубраков. Особливістю цієї школи стало те, що педагоги працювали з дітьми, схильними до захворювання туберкульозом, при якому навіть легке нездужання робить дитину дуже вразливою та нервовою. Санаторна школа ставила завдання не лише лікувати, але й навчати та виховувати.

Третій етап (1980-1990 рр.) – системне реформування процесу педагогічної корекції.

Вагомий внесок у розвиток педагогіки в цей період зробив грузинський педагог Ш.О. Амонашвілі, який був спеціалістом початкового навчання та "педагогіки цілісного життя дітей та дорослих", а саме, він наголошував на необхідності створення середовища для нормального розвитку особистості. Його принципом було: не вчу, а спілкуюсь, оскільки найкращим шляхом ефективного формування особистості, її повноцінного розвитку є саме довготривале постійне спілкування з дітьми та міжособистісне спілкування в різних видах діяльності.

Глобальні політичні, економічні, соціальні зміни (утворення незалежної України в 1991 р.) призвели до виникнення нових напрямків у педагогічній науці в цілому.

На цей час стало очевидним, що інтеграція, соціальна реабілітація не є реальністю, що свідчить на користь очевидної необхідності кардинальних змін і, перш за все, формування принципово нового ставлення до дітей, що потребують допомоги з боку корекційної педагогіки.

На початку 90-х років стало зрозумілим, що корекція повинна мати комплексний характер і орієнтуватися не на наявність захворювань у дитячому організмі, а на формування здорової гармонійно розвинутої особистості. Зважаючи на те, що вирішення цієї проблеми потребує чималих зусиль медиків, психологів, педагогів, соціальних працівників, слід подбати про координацію зусиль відповідних спеціалістів для досягнення високої ефективності й цілеспрямованості корекційного процесу [7].

Так, головним завданням Генічеської санаторної школи-інтернату Херсонської області є комплексна реабілітація хворих дітей на основі поєднання програм медичної, психолого-педагогічної та соціальної реабілітації. Однією з ідей виховної системи у школі є та, що особистість дитини – головна цінність і основний об'єкт турботи для педагогів.

Проблемою педагогічної корекції в сучасних умовах займається С.М. Новицький, соціальний педагог Хортицького навчально-реабілітаційного багатопрофільного центру, який наголошує на взаємозв'язку поняття корекції з поняттям норми [7].

У сучасних умовах перебудови суспільного устрою та свідомості, коли на здоров'я та розвиток дітей і підлітків впливають несприятливі чинники соціальної та біологічної екології, соціальний захист підростаючого покоління стає пріоритетним завданням державного рівня.

Поглиблення кризового стану всіх сфер життя українського суспільства актуалізує і зумовлює необхідність розроблення теоретичних основ корекційної педагогіки, реалізації її ідей у педагогічній практиці. У першу чергу вказана криза стосується втрати інтересу різних державних і громадських інституцій до проблеми дитинства, погіршення соціальної ситуації, збільшення кількості дітей, що живуть у винятково складних соціальних умовах, різкого погіршення стану здоров'я підростаючого покоління.

Отже, розвиток проблеми педагогічної корекції відбувався протягом тривалого періоду часу й характеризувався нерівномірністю розробки змісту її головних компонентів.

Зарубіжні й вітчизняні науковці характеризують провідні тенденції в розробці проблем виявлення, попередження й подолання відхилень у розвитку й поведінці дітей та підлітків. Усі вони однаково виділяють суб'єкт (педагог), об'єкт (дитина) та предмет (корекційна діяльність) корекційної педагогіки. Кожен із них у своїй роботі приділяє увагу визначенню мети, засобів, форм та методів корекційної педагогіки, які залежать безпосередньо від соціально-біологічних, економічних умов та рівня розвитку ідеології кожного історичного етапу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кашенко В.П. Педагогическая коррекция : исправление недостатков характера у детей и подростков: Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1992. – 223 с.
2. Институт коррекционной педагогики. Цели и приоритеты // Дефектология. – 1993. – № 3. – С. 3-7.
3. Петровский А.В. Психология о каждом из нас и каждому из нас о психологии. – М.: РГГУ, 1996. – 342 с.
4. Макаренко А.С. Сочинения. – М., 1950. – 486 с.
5. Стефановская Т.А. Педагогика: наука и искусство: Курс лекций. – М.: Изд-во "Совершенство", 1998. – 368 с.
6. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. – К.: Рад. школа, 1974. – 243 с.

7. Реабілітаційна педагогіка на рубежі ХХІ століття: Наук.-метод. зб. у 2 ч / Ред. рада: В.М. Доній, Г.М. Несен, У.Г. Єрмаков. – К.: УЗМН, 1998. – Ч. 2. – 520 с.

Матеріал надійшов до редакції 04.09.2007 р.

Литяга И.В. Некоторые аспекты развития педагогической коррекции в теории и практике воспитания XX века.

В статье проанализированы этапы становления педагогической коррекции на протяжении XX века, охарактеризованы развитие и формирование структуры, содержания педагогической коррекции и отражена её зависимость от социально-экономических факторов развития общества.

Lityaga I.V. Some Aspects of the Pedagogical Correction in the Theory and Practice of Education in the 20th century.

The article analyses the stages of the pedagogical correction formation during the 20th century, characterizes the pedagogical correction structure development and formation, its content and reflects its dependence from the socio-economical factors of the society.